

Dezinformácia

[Slovenský ekvivalent: úmyselne falošná informácia, anglický ekvivalent: disinformation]. Overiteľne nepravdivá, zavádzajúca alebo manipulatívne podaná informácia, ktorá je zámerne vytvorená, prezentovaná a šírená s jednoznačným úmyslom klamať alebo zavádzať, spôsobiť nejakú ujmu alebo zabezpečiť nejaký zisk (napríklad hospodársky či politický). Dezinformácia často obsahuje element, ktorý je zjavne pravdivý, čo jej dodáva na dôveryhodnosti a môže tak skomplikovať jej odhalenie. Medzi dezinformácie nepatria neúmyselné chyby v spravodajstve, satira a paródie, ani správy a komentáre naklonené jednej strane, ktoré sú takto zreteľne označené.

Fake News

[Slovenský ekvivalent: falošné správy].

Informácie, ktoré zámerne napodobňujú formát spravodajstva alebo iného produktu žurnalistiky, pričom ich tvorcovia úmyselne zavádzajú svoje publikum skresľovaním reality.

Hoax

[Slovenský ekvivalent: podvod, žart, klamlivá správa].

Virálne šírená falošná správa alebo úmyselné klamstvo. Zväčša má tri typické znaky: naliehavosť, odkaz na iluzórnu autoritu (napr. na policajný zdroj, neexistujúce vedecké výsledky) a žiadosť o šírenie ďalej. Častým zámerom je vyvolanie paniky či strachu.

Konšpiračná teória

[Slovenský ekvivalent: konšpirácia, anglický ekvivalent: conspiracy theory]. Teória, ktorá vysvetľuje udalosť alebo súbor okolností ako výsledok tajného sprisahania (konšpirácie) zvyčajne malou mocnou skupinou osôb. Takouto skupinou má byť zväčša vláda, predstavitelia tajných spolkov, organizácií alebo inštitúcií, jedna alebo viacero spoločne pôsobiacich firiem alebo predstavitelia štátov, národov, náboženstiev, či dokonca mimozemské civilizácie. Konšpiračné teórie odmietajú všeobecne akceptované vysvetlenie udalostí alebo vysvetľujú udalosti, na ktoré pri súčasnom stave poznania neexistuje objektívna odpoveď.

Misinformácia

[Slovenský ekvivalent: neúmyselne nepravdivá informácia, nesprávna informácia, anglický ekvivalent: misinformation]. Informácia, ktorá je nesprávna, nepravdivá alebo zavádzajúca, avšak zámerom jej šírenia nie je úmyselne spôsobiť ujmu (na rozdiel od dezinformácie). Napríklad ide o prípady, kedy jednotlivci na sociálnych sieťach v dobrej viere šíria informácie bez toho, aby vedeli o tom, že sú nepravdivé.

Objektivita

[Slovenský ekvivalent: objektívnosť, anglický ekvivalent: objectivity]

Nestrannosť a neutralita hodnotenia, založená na faktoch, s absenciou zaujatosti/predsudkov. Vnímanie reality, ktoré nie je ovplyvnené osobnými preferenciami, pocitmi, názormi či interpretáciami.

Krátky slovník hybridných hrozieb [online]. [cit. 2023-02-17]. Dostupné na: <https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/kratky-slovník-hybridnych-hrozieb/index.html>

Slovenská asociácia knižníc (SAK) pripravila tento leták ako jeden z výstupov projektu podporeného FPU pod názvom „Týždeň slovenských knižníc 2023 – Knižnice, záruka kvalitných informácií“. Na jeho zostavení spolupracovala s vybranými odborníkmi v uvedených oblastiach.

HOAX

PÄŤ KROKOV PROTI HOAXOM

1. Predstavte si, že je každý deň 1. apríl

Hovorí sa, že je to jediný deň v roku, kedy si mnohí Slováci overujú informácie. 1. apríla sú v strehu, čakajú žartíky, chytáky, vymyslené správy. Skúste si predstaviť, že 1. apríl je vždy, keď sa prihlasujete na Facebook alebo do e-mailovej schránky. Vstupujete totiž do priestoru, kde na vás **SKÔR ČI NESKÔR VYSKOČÍ NEJAKÉ KLAMSTVO**.

2. Všímam si, čo čítam

Otázka „kde si to čítal?“ niektorých ľudí spoľahlivo zaskočí. Rozprávajú nejakú senzáciu, ale keď sa ich spýtate na zdroj, tak je problém. „Videl som to na Facebooku“, „niekto mi to poslal do mailu“ sú príklady odpovedí. Vždy preto odporúčame **VŠÍMAŤ SI ZDROJ**. Čo je to za internetovú stránku? Čo je to za človeka na videu? Poznáte zdroj?

3. Ak nepoznám, nezdíeľam

Toto je mála násobilka, ako sa rýchlo a jednoducho zorientovať. Nestačí mi, že uvidím napísané „utajená pravda, ktorú treba šíriť“. Zaujímať sa **KTO TO TVRDÍ**. Ak nepoznám údajného experta z videa, ak nepoznám jeho facebookový účet, ak nepoznám autora statusu, **NEZDLIEĽAM**.

4. Pozor na lacné triky

5. Manipulátori vedia, že ak a text napíšu „**TOTO VÁM MÉDIÁ NEUKÁŽU**“, bude sa to zdieľať. Odporúčame na takéto lacné triky neskákať. Alebo použiť na pár sekúnd Google a overiť si, či naozaj ide o tú „utajenú pravdu“. Ak je to totiž overená informácia, seriózne médiá ju nemajú dôvod tajiť. Stačí si to **PREVERÍŤ A PRESVEDČIŤ SA**.

5. Vzrušujúci neznamená hneď pravdivý

Určite ste už počuli o konšpiračných, po slovensky „sprisahaneckých“, teóriách. Snažia sa nejakú udalosť vysvetliť ako sprisahanie vlád, médií či mimovládok, hoci mohla mať úplne iné (rozumej nudnejšie) príčiny. Je vzrušujúcejšie veriť napríklad tomu, že niekto zo zahraničia zorganizoval masové protesty než prijať vysvetlenie, že ľudia protestovali kvôli korupcii. **VZRUŠUJÚCEJŠIE** však **NEZNAMENÁ** hneď **PRÁVDIVÉ**.

© Vladimír Šnidl

HOAX

FALOŠNÉ SPRÁVY (FAKE NEWS)

Fake news alebo falošné správy môžu byť nebezpečné, pretože môžu ovplyvniť naše rozhodnutia a postoje ale aj verejnú mienku na základe nepravdivých informácií.

Tu je niekoľko jednoduchých spôsobov, ako **sa BRÁNIŤ A CHRÁNIŤ** pred falošnými správami:

1. **Skúmajte a skontrolujte zdroj/e informácií:** Zistite, kto je autorom príslušnej správy, a kde bola zverejnená. Overte si, či je zdroj dôveryhodný a spoľahlivý. Ak vidíte nejakú informáciu len na jednej stránke alebo v jedrnom zdroji, skúste ju overiť na viacerých miestach. Ak sa daná informácia nachádza aj na iných dôveryhodných webových stránkach, pravdepodobne je pravdivá.
2. **Pozor na čiastkové informácie:** Falošné správy sa často šíria prostredníctvom presných, ale z kontextu vytrhnutých častí informácií, ktoré môžu byť ľahko zneužitú. Ak si nie ste istí, či je informácia úplná, skontrolujte a preverte si ju.
3. **Kontrolujte dátum zverejnenia:** Slédujte, kedy bola správa zverejnená, pretože informácie môžu byť zastarané alebo sa zámerne snažia pôsobiť akoby sa práve diali.
4. **Kontrolujte faktickú správnosť:** Ak sa správa zdá príliš neuveriteľná, skúste ju overiť na viacerých miestach alebo použite stránky na kontrolu faktov.
5. **Nešírte falošné správy:** Ak si nie ste istí, či sú informácie pravdivé, nešírte ich ďalej. Snažte sa nepresvedčať ostatných aby uverili niečomu, čo nemá pevný základ v skutočnosti.
6. **Budte kritickí:** Vždy by ste mali byť kritickí voči správam a informáciám, ktoré dostávate. Skontrolujte si zdroje a fakty, skúmajte rôzne názory a vyhýbajte sa príliš emocionálnym reakciám na kontroverzné správy.

© Lucia Škripková

DEZINFORMÁCIA

PRAVDA, ALEBO LOŽ?

Francúzsky vedec Etienne Klein zverejnil na sociálnych sieťach tento status, ktorý sa stal virálnym. Videli a zdieľali ho tisíce ľudí.

Potom upozornil, že na snímke nie je detailný záber hviezdy, ale údená saláma. Chcel tak upozorniť na to, ako ľahko uveríme tomu čo vidíme...

ČOMU MÁME VERIŤ?

Denne prijímame obrovské množstvo informácií z rôznych zdrojov – televízia, rádio, internet, noviny, časopisy, knihy, reklamné pútače, rozhovory s ľuďmi... Je nemožné overovať si pravdivosť všetkých týchto informácií.

ALE! Je potrebné mať na pamäti, že mnoho informácií je skreslených, vymyslených, tendenčných a nepravdivých. Ani obrázky, ktoré vidíme na vlastné oči nemusia odzrkadľovať pravdu.

AKO MOŽNO ROZPOZNAŤ DEZINFORMÁCIE?

1. **Overte si zdroj** - pozrite sa podrobne na stránku, kde ste obsah našli.
2. **Overte si autora** - je dôveryhodný? Je skutočný? Je v danej oblasti odborník?
3. **Overte si fakty z iných zdrojov** - sedia uvedené dátumy, citáty a čísla? Čo o nich píšú iní?
4. **Overte si či nejde o vtíp** - možno ide o satiru
5. **Overte si, či sú obrázky autentické** - nie sú upravované, alebo vytrhnuté z kontextu?

© Zuzana Labašová